
Recommendation of the Committee of Ministers to member States on Guidelines to respect, protect and fulfil the rights of the child in the digital environment

Unofficial translation into Serbian

Recommandation du Comité des Ministres aux États membres sur les Lignes directrices relatives au respect, à la protection et à la réalisation des droits de l'enfant dans l'environnement numérique

Traduction non officielle en serbe

Preporuka Komiteta ministara državama članicama o Smernicama za poštovanje, zaštitu i ostvarivanje prava deteta u digitalnom okruženju

© Council of Europe [July 2018], original English and French versions

Text originated by, and used with the permission of, the Council of Europe. This unofficial translation is published by arrangement with the Council of Europe, but under the sole responsibility of the translator.

* * * * *

© Conseil de l'Europe [juillet 2018], versions originales en anglais et français

Le texte original provient du Conseil de l'Europe et est utilisé avec l'accord de celui-ci. Cette traduction est réalisée avec l'autorisation du Conseil de l'Europe mais sous l'unique responsabilité du traducteur.

Preporuka CM/Rec(2018)7 Komiteta ministara državama članicama o Smernicama za poštovanje, zaštitu i ostvarivanje prava deteta u digitalnom okruženju

(usvojena od strane Komiteta Ministara 4. jula 2018. godine na 1321. sastanku zamenika ministara)

Preambula

Komitet ministara, u skladu sa odredbama člana 15.b Statuta Saveta Evrope,

Smatrajući da je cilj Saveta Evrope da postigne veće jedinstvo među svojim članicama u cilju očuvanja i podsticanja ideala i načela koji su njihovo zajedničko nasleđe, između ostalog unapređivanjem zajedničkih politika i standarda;

Potvrđujući opredeljenost država članica da osiguraju da svako dete uživa celokupni spektar ljudskih prava sadržanih u Konvenciji Ujedinjenih nacija o pravima deteta (UNCRC), u Konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (ETS br. 5) i njihovim protokolima, i da se ta prava u potpunosti poštuju, štite i ostvaruju kako tehnologija nastavlja da se razvija;

Uzimajući u obzir obaveze i opredeljenja preuzete u okviru drugih relevantnih međunarodnih i evropskih konvencija, kao što su revidirana Evropska socijalna povelja (ETS br. 163), Konvencija o zaštiti pojedinaca u pogledu automatske obrade ličnih podataka (ETS br. 108), Konvencija o sajber kriminalu (ETS br. 185) i njen Dodatni protokol o kriminalizaciji dela rasističke i ksenofobične prirode počinjenih pomoću kompjuterskih sistema (ETS br. 189), Konvencija Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima (CETS br. 197), Konvencija Saveta Evrope o zaštiti dece od seksualne eksploatacije i seksualnog zlostavljanja (CETS br. 201), Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (CETS br. 210), te uzimajući u obzir preporuke, rezolucije i deklaracije Komiteta ministara i Parlamentarne skupštine Saveta Evrope u ovoj oblasti;

Uviđajući da je digitalno okruženje složeno i podložno brzom evoluciji i da preoblikuje živote dece na mnogo načina, što za posledicu ima mogućnosti i rizike po njihovo blagostanje i uživanje ljudskih prava;

Svestan da su informacione i komunikacione tehnologije (IKT) važan instrument u životu dece za obrazovanje, socijalizaciju, izražavanje i inkluziju, dok istovremeno njihova upotreba može stvoriti rizike, uključujući nasilje, eksploataciju i zlostavljanje;

Imajući u vidu Strategiju Saveta Evrope za prava deteta (2016-2021), u kojoj se identifikuju prava deteta u digitalnom okruženju kao jedna od njegovih prioritetnih oblasti, i Strategiju Saveta Evrope za upravljanje internetom (2016-2019), prema kojoj internet treba da bude bezbedno, sigurno, otvoreno i podsticajno okruženje za sve, uključujući decu, bez diskriminacije;

Priznajući da deca imaju pravo na podršku i usmeravanje u otkrivanju i korišćenju digitalnog okruženja, uz poštovanje prava i dostojanstva dece i drugih;

Odlučan da delotvorno doprinosi staranju da se osmišljavaju dosledne politike, uz učešće dece, kojima se uzima u obzir međuzavisnost mogućnosti i rizika u digitalnom okruženju i potreba da se obezbedi utvrđivanje odgovarajućih mera kako bi se prava deteta poštovala, štitila i ispunjavala;

Naglašavajući da države imaju primarnu odgovornost da poštuju, štite i ostvaruju prava deteta, i potvrđujući prava, ulogu i odgovornost roditelja ili staratelja da obezbede, na način koji je u skladu s najboljim interesima i evoluirajućim sposobnostima deteta, odgovarajuće upravljanje i usmeravanje dece u ostvarivanju njihovih prava;

Uviđajući takođe da poslovni subjekti imaju odgovornost da poštuju ljudska prava, uključujući prava deteta, kao što je potvrđeno u Preporuci CM/Rec(2016)3 Komiteta ministara državama članicama o ljudskim pravima i poslovanju, Opštem komentaru Komiteta Ujedinjenih nacija o pravima deteta br. 16 (2013) o obavezama država u vezi sa uticajem poslovnog sektora na prava dece, Načelnim smernicama Ujedinjenih nacija o poslovanju i ljudskim pravima (2011), Smernicama Saveta Evrope za saradnju između organa sprovođenja zakona i pružalaca internet usluga protiv sajber kriminala (2008), Smernicama za ljudska prava za pružaoce internet usluga (Savet Evrope i EuroISPA) (2008) i Smernicama za ljudska prava za pružaoce igara na internetu (Savet Evrope i ISFE) (2008), kao i u Dečjim pravima i principima poslovanja (2012) koje su izradili UNICEF, Globalni ugovor UN i nevladina organizacija „Save the Children“;

Svestan da politike u ovoj oblasti zahtevaju kombinaciju javnih i privatnih, zakonskih i dobrovoljnih mera, da sve relevantne javne i privatne zainteresovane strane dele odgovornost za osiguranje prava deteta u digitalnom okruženju, te da je potrebna koordinacija njihovog delovanja;

Uzimajući u obzir stavove i mišljenja dece koja su bila konsultovana u državama članicama Saveta Evrope;

Prepoznajući potrebu da se razvijaju smernice koje će pomoći državama i drugim relevantnim akterima u njihovim naporima da usvoje sveobuhvatan, strateški pristup za poštovanje, zaštitu i ostvarivanje prava deteta u digitalnom okruženju, ukorenjen u standardima koje su uspostavili UNCRC i Savet Evrope i uz podršku značajnog učešća dece,

Preporučuje vladama država članica da:

1. preispitaju svoje zakonodavstvo, politike i praksu kako bi osigurale pridržavanje preporuka, principa i daljih smernica iznetih u dodatku ove preporuke, podsticale njihovo sprovođenje u svim relevantnim oblastima i u redovnim intervalima ocenjivale delotvornost mera koje se preduzimaju, uz učešće relevantnih aktera;
2. osiguraju da se ova preporuka, uključujući smernice u dodatku, što više prevode i distribuiraju među nadležnim vlastima i zainteresovanim stranama, uključujući parlamente, specijalizovane javne agencije i organizacije civilnog društva, kao i decu, na način prilagođen deci i koristeći dostupna sredstva, načine i formate komunikacije;
3. zahtevaju od poslovnih subjekata da ispunjavaju svoju obavezu da poštuju prava deteta u digitalnom okruženju i da preduzimaju mere za sprovođenje, kao i da ih podstiču da sarađuju sa relevantnim državnim akterima, organizacijama civilnog društva i decom, uzimajući u obzir relevantne međunarodne i evropske standarde i smernice;
4. sarađuju sa Savetom Evrope stvaranjem, ostvarivanjem i praćenjem strategija i programa kojima se poštuju, štite i ostvaruju prava deteta u digitalnom okruženju te da redovno razmenjuju primere strategija, akcionih planova, zakona i dobre prakse vezane za sprovođenje ove preporuke;
5. ispituju sprovođenje ove preporuke i smernica datih u njenom dodatku u okviru Komiteta ministara i uz učešće relevantnih zainteresovanih strana najmanje svakih pet godina, a ako je potrebno, i u češćim intervalima.

*Dodatak Preporuci CM/Rec(2018)7***Smernice za poštovanje, zaštitu i ostvarivanje prava deteta u digitalnom okruženju****1. Svrha i obim**

Međunarodni i evropski obavezujući instrumenti i standardi postavljaju obaveze ili pružaju standarde za države članice za poštovanje, zaštitu i ostvarivanje ljudskih prava i osnovnih sloboda dece u digitalnom okruženju. Svako dete, kao nosilac individualnih prava, treba da bude u mogućnosti da ostvaruje svoja ljudska prava i osnovne slobode na internetu i van njega.

Ove smernice imaju za cilj da pomognu relevantnim akterima u ostvarivanju prava sadržanih u međunarodnim i evropskim konvencijama i standardima o ljudskim pravima, u svetlu sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava. Cilj im je posebno da:

- a. usmeravaju države u formulisanju zakonodavstva, politika i drugih mera za podsticanje ostvarivanja celokupnog sklopa prava deteta u digitalnom okruženju i za obezbeđivanja čitavog niza načina na koje digitalno okruženje utiče na dobrobit dece i ostvarivanje ljudskih prava;
- b. podstiču osmišljavanje, implementaciju i monitoring od strane država sveobuhvatnog strateškog i koordiniranog pristupa, koji odražava načela sadržana u ovim smernicama;
- c. obezbede da države zahtevaju od poslovnih subjekata i drugih relevantnih aktera da ispune svoju obavezu poštovanja prava deteta u digitalnom okruženju i da ih podstiču u podržavanju i unapređivanju tih prava;
- d. osiguraju usklađeno delovanje i saradnju na nacionalnom i međunarodnom nivou u cilju poštovanja, zaštite i ostvarivanja prava deteta u digitalnom okruženju.

Za potrebe ovog teksta:

- „dete“ označava svako lice mlađe od 18 година;
- „digitalno okruženje“ podrazumeva informacione i komunikacione tehnologije (IKT), uključujući internet, mobilne i povezane tehnologije i uređaje, kao i digitalne mreže, baze podataka, sadržaje i usluge.

2. Osnovna načela i prava

Načela i prava navedena u nastavku treba tumačiti kao da važe za sve delove ovih smernica.

2.1. Najbolji interesi deteta

1. U svim aktivnostima koje se tiču dece u digitalnom okruženju, najbolji interesi deteta biće glavna briga. Prilikom procene najboljih interesa deteta, države treba da učine sve kako bi uravnotežile i, kad god je to moguće, pomirile pravo deteta na zaštitu s drugim pravima, posebno pravom na slobodu izražavanja i informisanja, kao i pravom na učešće.

2.2. Evoluirajuće sposobnosti deteta

2. Kapaciteti deteta postepeno se razvijaju od rođenja do 18 godine života. Štaviše, deca individualno postižu različite nivoe zrelosti na različitim uzrastima. Države i drugi relevantni akteri treba da prepoznaju evoluirajuće sposobnosti dece, uključujući decu sa smetnjama u razvoju ili u osetljivim situacijama, kao i da osiguraju da se usvoje politike i prakse kojima bi se odgovorilo na njihove potrebe u odnosu na digitalno okruženje. To takođe znači, npr., da se politike koje se usvajaju da bi se ostvarivala prava adolescenata mogu značajno razlikovati od onih usvojenih za mlađu decu.

2.3. Pravo na nediskriminaciju

3. Prava deteta važe za svu decu bez diskriminacije po bilo kom osnovu. Sva prava treba da se daju bez bilo kakve diskriminacije, bez obzira na uzrast deteta i rasu, boju kože, pol, jezik, veroispovest, političko ili drugo uverenje, nacionalno, etničko ili socijalno poreklo, imovinsko stanje, onesposobljenost, rođenje¹ ili neki drugi status deteta, njegovog roditelja ili zakonskog staratelja.

4. Mada treba preduzeti napore da se poštuju, štite i ostvaruju prava svakog deteta u digitalnom okruženju, mogu biti potrebne ciljane mere za decu u osetljivim situacijama, čime se uviđa da digitalno okruženje može i da poveća ranjivost dece, kao i da ih osnaži, zaštititi i podrži.

2.4. Pravo deteta da se čuje njegov glas

5. Deca imaju pravo da se slobodno izražavaju o svim pitanjima koja ih se tiču, a njihovim stavovima treba dati odgovarajuću težinu u skladu s njihovim godinama i zrelošću.

6. Države i drugi relevantni akteri treba da obezbede deci informacije o njihovim pravima, uključujući i njihova prava učešća, onako kako ona mogu da ih razumeju i na način koji odgovara njihovoj zrelosti i okolnostima. One bi trebalo da unaprede mogućnosti da deca svoje stavove izražavaju koristeći IKT kao dopunu neposrednom učešću. Deca treba da budu informisana o mehanizmima i uslugama koje pružaju adekvatnu podršku, kao i o procedurama za podnošenje pritužbi i dobijanje pravnih lekova ili pravne zaštite u slučaju kršenja njihovih prava. Takve informacije takođe bi trebalo da budu dostupne njihovim roditeljima ili starateljima kako bi im se omogućilo da podrže decu u ostvarivanju njihovih prava.

7. Nadalje, države i drugi relevantni akteri treba da aktivno angažuju decu da sadržajno učestvuju u osmišljavanju, sprovođenju i ocenjivanju zakonodavstva, politika, mehanizama, praksi, tehnologija i resursa čiji su cilj poštovanje, zaštita i ostvarivanje prava deteta u digitalnom okruženju.

2.5. Obaveza angažovanja drugih zainteresovanih strana

8. U skladu sa relevantnim međunarodnim standardima, države imaju primarnu obavezu da poštuju, štite i ostvaruju prava svakog deteta u svojoj nadležnosti te moraju da angažuju sve relevantne zainteresovane strane, posebno sisteme obrazovanja i dečje zaštite, javne ustanove i poslovne subjekte, zainteresovane strane iz sfere civilnog društva, kao i samu decu i njihove roditelje, zakonske staratelje i sva druga lica koja se staraju o detetu, kako bi se te obaveze delotvorno sprovodile.

9. Što se digitalnog okruženja tiče, svaka država treba da primenjuje mere koje mogu biti neophodne kako bi se od preduzeća zahtevalo da ispunjavaju svoju obavezu da poštuju prava deteta u svim svojim poslovima u okviru nadležnosti države, a, po potrebi, u svim svojim poslovima u inostranstvu kada potpadaju pod njenu nadležnost. Države treba da i na druge relevantne načine podstiču i podržavaju preduzeća u razumevanju i poštovanju prava deteta.

3. Operativna načela i mere za poštovanje, zaštitu i ostvarivanje prava deteta u digitalnom okruženju

3.1. Pristup digitalnom okruženju

10. Pristup i korišćenje digitalnog okruženja važni su za ostvarivanje prava dece i osnovnih sloboda, za njihovu inkluziju, obrazovanje, učešće, kao i za održavanje porodičnih i socijalnih odnosa. Tamo gde deca nemaju pristup digitalnom okruženju ili gde je taj pristup ograničen usled slabe digitalne povezanosti, njihova sposobnost da u potpunosti ostvaruju svoja ljudska prava može da trpi zbog toga.

11. Države treba da preduzimaju odgovarajuće mere kako bi se obezbedilo da sva deca imaju adekvatan, dostupan i bezbedan pristup uređajima, povezivanju, uslugama i sadržajima koji su posebno namenjeni deci. U meri u kojoj je to moguće, u zato određenim javnim prostorima, države treba da preduzimaju mere kako bi obezbedile besplatan pristup digitalnom okruženju.

¹ Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima deteta, član 2.1.

12. Države treba da obezbede pristup digitalnom okruženju u obrazovnim i drugim ustanovama za brigu o deci. Posebne mere treba preduzeti za decu u osetljivim situacijama, posebno decu koja se nalaze u situacijama alternativnog staranja, decu lišenu slobode ili decu čiji su roditelji lišeni slobode, decu zahvaćenu međunarodnim migracijama, decu koja žive na ulici i decu u ruralnim zajednicama. Države bi naročito trebalo da zahtevaju od pružalaca internet usluga da obezbede da njihove usluge budu dostupne deci sa smetnjama u razvoju.

13. Povezanost i pristup uređajima, uslugama i sadržajima treba da budu praćeni odgovarajućim merama obrazovanja i opismenjavanja, uključujući mere koje se bave rodnim stereotipima ili društvenim normama koje bi deci mogle ograničiti pristup i korišćenje tehnologije.

14. Države treba da obezbede da uslovi koji se odnose na korišćenje uređaja koji se mogu povezati na internet ili koji se odnose na pružanje usluga ili sadržaja na internetu budu pristupačni, poštteni, transparentni, razumljivi, dostupni na jeziku deteta i formulisani, kada je to bitno, jasnim jezikom, prilagođenim deci i odgovarajućem uzrastu.

15. Države treba da obezbede višestruke izvore visokokvalitetnih informacija i obrazovnih digitalnih sadržaja i usluga za decu. Prava deteta treba uzeti u obzir u srodnim postupcima javnih nabavki, npr., za obrazovne alatke, tako da pristup i korišćenje digitalnih usluga i sadržaja ne bude preterano ograničen komercijalnim interesima ili filterima.

3.2. Pravo na slobodu izražavanja i informisanja

16. Digitalno okruženje ima značajan potencijal da podrži ostvarivanje prava dece na slobodu izražavanja, uključujući traženje, primanje i prenošenje informacija i ideja svih vrsta. Države treba da preduzimaju mere kojima se garantuje pravo dece da imaju i izražavaju gledišta, mišljenja ili stavove o pitanjima od značaja za njih, putem medija po sopstvenom izboru, i bez obzira na to da li su njihovi stavovi ili mišljenja pozitivno prihvaćeni od strane države ili drugih zainteresovanih strana.

17. Država treba da podigne svest dece, kao kreatora i distributera informacija u digitalnom okruženju, posebno kroz obrazovne programe, o tome kako da ostvaruju svoje pravo na slobodu izražavanja u digitalnom okruženju, uz poštovanje prava i dostojanstva drugih, uključujući drugu decu. Konkretno, takvi programi treba da se bave aspektima kao što su sloboda izražavanja i njena legitimna ograničavanja, npr., poštovanje prava intelektualne svojine ili zabrana podsticanja mržnje i nasilja.

18. Države bi trebalo da iniciraju i podstiču pružanje raznovrsnih visokokvalitetnih sadržaja na internetu od socijalne i kulturne koristi deci kao podršku njihovom punom razvoju i učestvovanju u društvu. To bi trebalo da obuhvati što veću količinu visokokvalitetnih sadržaja koji su posebno napravljeni za decu, koje ona mogu lako da pronađu i razumeju i koji su im obezbeđeni na njihovom jeziku, prilagođenom njihovom uzrastu i zrelosti. U tom kontekstu, među ostalim resursima bitnim za dobrobit dece, posebno su važne informacije o pravima deteta, uključujući prava u digitalnom okruženju, novosti, informacije o zdravlju i informacije o seksualnosti. Države bi naročito trebalo da se postaraju da deca budu u stanju da pronađu i istraže medije javnih službi i visokokvalitetne sadržaje koji bi mogli da im budu od koristi.

19. Tamo gde države obezbeđuju medije, mediji treba da uključe decu u aktivne oblike komunikacije, podstičući pružanje sadržaja koje stvaraju korisnici i uspostavljajući druge planove za učešće. Pažnja takođe treba da se posvećuje pristupu i prisustvu dece u medijima na internetu i njihovom predstavljanju tim medijima.

20. Svako ograničavanje prava dece na slobodu izražavanja i informisanja u digitalnom okruženju trebalo bi da bude u skladu sa međunarodnim i evropskim konvencijama o ljudskim pravima i standardima ljudskih prava. Države treba da preduzimaju mere kako bi obezbedile da deca budu informisana o postojećim ograničenjima, kao što je filtriranje sadržaja, na način koji odgovara njihovim evoluirajućim sposobnostima, kao i da im pruže smernice o odgovarajućim pravnim lekovima, uključujući informacije o tome kako i kome da se žale, prijavljuju zlostavljanje ili traže pomoć i savete. Po potrebi, i roditelji ili staratelji treba da budu informisani o takvim ograničenjima i odgovarajućim pravnim lekovima.

3.3. Učešće, pravo na igru i pravo na okupljanje i udruživanje

21. Digitalno okruženje pruža posebne mogućnosti za prava deteta da učestvuje, da se uključuje u igru i mirno okupljanje i udruživanje, između ostalog i putem komunikacije, igranja, povezivanja i zabave preko interneta. Države treba da sarađuju sa drugim zainteresovanim stranama kako bi obezbedile pristup dece takvim aktivnostima, koje mogu da podstaknu učešće, inkluziju, digitalno građanstvo i otpornost dece, kako na internetu tako i van interneta.

22. Uviđajući pravo dece da se bave igrom i rekreativnim aktivnostima koje odgovaraju njihovom uzrastu i zrelosti, države treba da pruže niz podsticaja, investicionih mogućnosti, standarda i tehničkih smernica za proizvodnju i distribuciju digitalnog sadržaja i usluga od društvene, građanske, umetničke, kulturne, obrazovne i rekreativne koristi za svu decu. To uključuje interaktivne alate koje se zasnivaju na igrama i koje stimulišu veštine kao što su kreativnost, timski rad i rešavanje problema, u skladu sa njihovim evoluirajućim kapacitetima i s posebnim naglaskom na potrebe dece u osetljivim situacijama. Tamo gde deca učestvuju u stvaranju ili proizvodnji tih alata, treba da postoje mere za zaštitu prava intelektualne svojine deteta.

23. Države treba deci da obezbede informacije o njihovim pravima, posebno o pravima na učešće, koje odgovaraju njihovom uzrastu i zrelosti, uključujući one informacije koje nisu u pisanom obliku, kao i putem društvenih mreža i drugih medija. Države bi takođe trebalo da obaveštavaju decu o mogućnostima koje im stoje na raspolaganju i o tome gde mogu dobiti podršku kako bi iskoristila te mogućnosti.

24. Države bi trebalo da preduzimaju mere kojima bi obezbedile da deca mogu delotvorno da učestvuju u lokalnim, nacionalnim i globalnim debatama o javnom interesu i politici i da podržavaju razvoj građanskih i društvenih platformi na internetu kako bi olakšale njihovo učestvovanje i ostvarivanje prava na okupljanje i udruživanje, jačanje njihovih kapaciteta za demokratsko građanstvo i političke svesti. Države bi takođe trebalo da obezbede da se učestvovanju dece u digitalnom okruženju pristupa sadržajno na osnovu postojeće dobre prakse za učešće dece i dostupnih alata za procenu.

25. Države treba da preduzimaju mere da zaštite decu u ostvarivanju njihovih prava na mirno okupljanje i udruživanje u digitalnom okruženju od praćenja i nadzora, bez obzira na to da li ih vrše državni organi neposredno ili u saradnji sa subjektima iz privatnog sektora. Kada takve mere ometaju decu u ostvarivanju njihovih prava, one bi trebalo da podležu uslovima i mehanizmima zaštite od zlostavljanja, u skladu sa međunarodnim i evropskim konvencijama o ljudskim pravima i standardima ljudskih prava. Posebno bi trebalo da budu propisane zakonom koji je pristupačan, precizan, jasan i predvidiv, da teže legitimnom cilju, budu neophodne u demokratskom društvu i srazmerne legitimnom cilju koji se želi postići, te da omogućе delotvorne pravne lekove.

3.4. Privatnost i zaštita podataka

26. Deca imaju pravo na privatni i porodični život u digitalnom okruženju, što uključuje zaštitu njihovih ličnih podataka i poštovanje poverljivosti njihove prepiske i privatne komunikacije.

27. Države moraju poštovati, štiti i ostvarivati pravo deteta na privatnost i zaštitu podataka. Države treba da obezbede da relevantni akteri, posebno oni koji obrađuju lične podatke, ali i detetovi vršnjaci, roditelji ili staratelji, kao i prosvetni radnici, budu upoznati s pravom deteta na privatnost i zaštitu podataka i da ih poštuju.

28. Države i drugi akteri treba da obezbede da deca znaju kako da ostvaruju svoje pravo na privatnost i zaštitu podataka, uzimajući u obzir njihov uzrast i zrelost i, gde je to moguće, u skladu sa uputstvima njihovih roditelja, staratelja, zakonskih zastupnika ili drugih lica koja su zakonski odgovorna za dete na način koji je u skladu s evoluirajućim sposobnostima deteta.

29. Uviđajući da se lični podaci mogu obrađivati na dobrobit dece, države bi trebalo da preduzimaju mere kako bi osigurale da se lični podaci dece obrađuju na pravičan, zakonit, precizan i siguran način, u konkretne svrhe i uz slobodnu, izričitu, informisanu i nedvosmislenу saglasnost dece i/ili njihovih roditelja, staratelja ili zakonskih zastupnika, ili u skladu s drugom zakonskom osnovom propisanom zakonom. Treba poštovati princip minimizacije podataka, što znači da obrada ličnih podataka treba da bude adekvatna, relevantna i ne preterana u odnosu na svrhe u koje se vrši.

30. Kada države preduzimaju mere kako bi donele odluku o uzrastu na kojem se deca smatraju sposobnom da pristanu na obradu ličnih podataka, moraju se uzeti u obzir njihova prava, stavovi, najbolji interesi i evoluirajuće sposobnosti. To bi trebalo da se prati i ocjenjuje uzimajući u obzir to koliko deca stvarno razumeju praksu prikupljanja podataka i tehnološki razvoj. Kada su deca ispod te starosne granice i potreban je roditeljski pristanak, države treba da zahtevaju da se preduzmu razumni napor da se potvrdi da je pristanak dat od strane roditelja ili zakonskog zastupnika deteta.
31. Države treba da osiguraju da se procenjuje verovatni uticaj planirane obrade podataka na prava deteta i da obrada podataka bude osmišljena tako da spreči ili na najmanju moguću meru svede rizik od ometanja tih prava.
32. Države treba da osiguraju da se obrada posebnih kategorija podataka koji se smatraju osetljivim, kao što su genetski podaci, biometrijski podaci koji jedinstveno identifikuju dete, lični podaci koji se odnose na krivične presude i lični podaci koji otkrivaju rasno ili etničko poreklo, političko uverenje, veroispovest ili druga uverenja, mentalno i fizičko zdravlje ili seksualni život, u svim slučajevima dozvoljava samo tamo gde su zakonom propisani odgovarajući mehanizmi zaštite.
33. Države treba da obezbede da deci budu lako dostupne informacije o alatima, postavkama i pravnim lekovima vezanim za privatnost koje su pristupačne, smislene i prilagođene njima i njihovom uzrastu. Deca i/ili njihovi roditelji, staratelji ili zakonski zastupnici treba da budu informisani od strane kontrolora podataka o tome kako se njihovi lični podaci obrađuju. To treba da obuhvati informacije, npr., o tome kako se podaci prikupljaju, čuvaju, koriste i otkrivaju, o njihovom pravu da pristupaju svojim podacima, da ispravljaju ili brišu te podatke ili ulažu prigovore vezane za njihovu obradu, kao i o tome kako da ostvaruju svoja prava.
34. Države treba da osiguraju da deca i/ili njihovi roditelji, staratelji ili zakonski zastupnici imaju pravo da povuku pristanak za obradu svojih ličnih podataka, da imaju pristup njihovim svojim podacima i da ih ispravljaju ili brišu, naročito kada je njihova obrada nezakonita ili kada ugrožava njihovo dostojanstvo, bezbednost ili privatnost.
35. U vezi sa obradom ličnih podataka dece, države treba da primenjuju ili da od relevantnih zainteresovanih strana zahtevaju da primenjuju postavke „podrazumevane privatnosti“ i privatnosti „integrisane u dizajn“, uzimajući u obzir najbolje interese deteta. Takve mere treba da u uređaje i usluge integrišu snažne garancije prava na privatnost i zaštitu podataka.
36. Što se povezanih uređaja ili pametnih uređaja tiče, uključujući one koji su ugrađeni u igračke i odeću, države bi trebalo posebno da vode računa o tome da se načela, pravila i prava zaštite podataka poštuju kada su takvi proizvodi usmereni prvenstveno na decu ili kad ih verovatno mogu redovno koristiti deca ili ljudi u njihovoj neposrednoj blizini.
37. Zakonom treba zabraniti profilisanje dece, a to je bilo koji oblik automatske obrade ličnih podataka koji se sastoji od primene „profila“ na dete, posebno u cilju donošenja odluka koje se tiču deteta ili radi analize ili predviđanja njegovih ličnih preferencija, ponašanja i stavova. U izuzetnim okolnostima, države mogu ukinuti to ograničenje kada je to u najboljem interesu deteta ili ako postoji prevladavajući javni interes, pod uslovom da su zakonom predviđene odgovarajuće mere zaštite.
38. Deca neće biti izložena proizvoljnom ili nezakonitom mešanju u njihovu privatnost u digitalnom okruženju. Mere kojima se može ograničiti pravo deteta na privatnost moraju se sprovoditi u skladu sa zakonom, težiti legitimnom cilju, biti neophodne u demokratskom društvu i biti srazmerne legitimnom cilju kojem se teži. Mere nadzora ili presretanja moraju posebno da budu u skladu sa tim uslovima i da budu predmet delotvornog, nezavisnog i nepristrasnog nadzora.
39. Države ne bi trebalo da zakonom ili u praksi zabranjuju anonimnost, pseudonimnost ili upotrebu tehnologija šifrovanja za decu.

3.5. Pravo na obrazovanje

40. Države treba da aktivno ulažu i podstiču mogućnosti koje nudi digitalno okruženje za ostvarivanje prava dece na obrazovanje. Cilj obrazovanja je razvoj ličnosti, talenata i mentalnih i fizičkih sposobnosti deteta do njegovog punog potencijala, kao i priprema deteta za odgovoran život u slobodnom društvu. U podršku tom cilju, važno je da znanja i resursi digitalnog okruženja budu dostupni svoj deci na način koji je inkluzivan i uzima u obzir evoluirajuće sposobnosti dece i posebne okolnosti dece u osetljivim situacijama.

Digitalna pismenost

41. Države treba da unapređuju razvoj digitalne pismenosti, uključujući medijsku i informatičku pismenost i obrazovanje za digitalno građanstvo, kako bi se obezbedilo da deca poseduju sposobnost da se pametno uključe u digitalno okruženje, kao i otpornost pri suočavanju sa povezanim rizicima. Obrazovanje o digitalnoj pismenosti treba uključiti u osnovni obrazovni program od najranijih godina, uzimajući u obzir evoluirajuće sposobnosti dece.

42. U podršku širokom spektru prava deteta, obrazovanje o digitalnoj pismenosti treba da uključuje tehničke ili funkcionalne kompetencije za korišćenje širokog spektra alati i resursa na internetu, kao i veštine vezane za kreiranje sadržaja i kritičko razumevanje digitalnog okruženja, njegovih mogućnosti i rizika.

43. Digitalnu pismenost treba delotvorno podsticati u okruženju gde deca koriste internet, posebno u školama i organizacijama koje rade sa decom i za decu. Države bi takođe trebalo da podstiču i podržavaju digitalnu pismenost roditelja ili staratelja putem mehanizama koje je država uspostavila da dopre do roditelja kao osnovnog sredstva za stvaranje bezbednijeg i održivog digitalnog okruženja za decu i porodice.

44. Prepoznajući potencijalne prednosti obrazovnih politika koje koriste digitalne mreže za povezivanje formalnog i neformalnog učenja, uključujući učenje kod kuće, države treba da se postaraju da to ne ugrožava decu koja nemaju te resurse kod kuće ili koja žive u domovima.

45. Države i drugi relevantni akteri treba da ulože posebne napore, kroz obrazovni i kulturni sistem, da podrže i podstaknu digitalnu pismenost dece koja imaju malo ili nimalo pristupa digitalnoj tehnologiji iz sociogeografskih ili socijalno-ekonomskih razloga, a ponekad i zbog mesta prebivališta, kao i dece koja imaju pristup digitalnoj tehnologiji ali je ne koriste, koja ne poseduju veštine za korišćenje digitalne tehnologije ili tu tehnologiju nedovoljno koriste iz razloga ranjivosti, što se posebno odnosi na decu sa smetnjama u razvoju.

46. Države takođe treba da ulože napore da unaprede upotrebu informacionih i komunikacionih tehnologija od strane devojčica i da promovišu jednake mogućnosti i ishode za svu decu.

Obrazovni programi i resursi

47. Države treba da se postaraju da dovoljni visokokvalitetni obrazovni resursi, fizički uređaji i infrastruktura budu dostupni za aktivnost dece u digitalnom okruženju i da podržavaju njihovo formalno, neformalno i neobavezno obrazovanje. Ti resursi se mogu razvijati i distribuirati u saradnji sa drugim relevantnim akterima. Obezbeđivanje tih resursa treba procenjivati u skladu sa trenutnom dobrom praksom i potrebnim aktivnostima koje preduzimaju države i druge zainteresovane strane radi održavanja visokih standarda obrazovanja relevantnih za digitalno okruženje.

48. Države treba da razvijaju i jačaju inicijative i programe za obrazovanje i podizanje svesti i korisničke alatke za decu, roditelje ili staratelje, kao i za prosvetne radnike i volontere koji rade sa decom, uz učešće dece. Takvi programi treba da uključe znanje o preventivnim merama, o pravima i odgovornostima u digitalnom okruženju, identifikovanju i prijavljivanju kršenja, pravnim lekovima i dostupnoj pravnoj zaštiti. Konkretno, takvi programi treba da nauče decu da shvate, u skladu sa svojim uzrastom i evoluirajućim sposobnostima, šta znači dati pristanak, poštovati druga osnovna prava, kako sopstvena tako i prava drugih, tražiti pravnu zaštitu kada je to potrebno i koristiti dostupne alatke da bi se zaštitila i ostvarila sopstvena prava u digitalnom okruženju. Štaviše, oni treba da omoguće deci da razumeju i izlaze na kraj

sa potencijalno štetnim sadržajima (kao što su nasilje i samopovređivanje, pornografija za odrasle, materijali čiji je sadržaj seksualno zlostavljanje dece, diskriminacija i rasizam, govor mržnje) i ponašanjem (kao što su namamljivanje dece u seksualne svrhe (engl. „grooming“), zlostavljanje ili uznemiravanje, nezakonita obrada ličnih podataka, kršenje prava intelektualne svojine), kao i potencijalnim posledicama načina na koji se informacije o deci ili informacije koje deca dele međusobno mogu dalje širiti u različitim okruženjima i od strane drugih lica.

49. Formalne i neformalne obrazovne i kulturne institucije (uključujući arhive, biblioteke, muzeje, organizacije koje vode deca i mladi i druge institucije za učenje) treba podržavati i podsticati da razvijaju i učine dostupnim različite digitalne i interaktivne obrazovne resurse i da sarađuju van svojih institucionalnih granica kako bi se optimizovale mogućnosti učenja u vezi sa digitalnim okruženjem.

3.6. Pravo na zaštitu i sigurnost

50. Uzimajući u obzir razvoj novih tehnologija, deca imaju pravo da budu zaštićena od svih oblika nasilja, eksploatacije i zlostavljanja u digitalnom okruženju. Svaka zaštitna mera treba da uzme u obzir najbolje interese i evoluirajuće sposobnosti deteta i ne sme nepotrebno da ograničava ostvarivanje drugih prava.

51. Postoji određen broj razloga za zabrinutost kad je reč o zdravom razvoju i dobrobiti dece koji se mogu pojaviti u vezi sa digitalnim okruženjem, uključujući, ali ne ograničavajući se na, rizike od posledica:

- seksualnog iskorišćavanja i zlostavljanja, namamljivanja dece u seksualne svrhe (engl. „grooming“) i regrutovanja dece na internetu za vršenje krivičnih dela, delovanje u ekstremnim političkim ili verskim pokretima ili u svrhu trgovine ljudima (kontaktni rizici);
- ponižavajućeg i stereotipnog prikazivanja i preterane seksualizacije, posebno žena i dece; prikazivanja i glorifikovanja nasilja i samopovređivanja, posebno samoubistava; ponižavajućih, diskriminatornih ili rasističkih izraza ili opravdavanja takvog ponašanja; oglašavanja, sadržaja za odrasle (rizici vezani za sadržaj);
- maltretiranja, uhođenja i drugih oblika uznemiravanja, širenja seksualnih slika bez pristanka, iznuđivanja, govora mržnje, hakovanja, kockanja, ilegalnog skidanje sadržaja sa interneta ili drugih kršenja intelektualne svojine, komercijalne eksploatacije (rizici ponašanja);
- prekomerne upotrebe, lišavanja sna i fizičke povrede (zdravstveni rizici).

Svi gorenavedeni faktori mogu negativno da utiču na fizičko, emocionalno i psihološko stanje deteta.

Mere za smanjivanje rizika u digitalnom okruženju

52. Imajući u vidu brzinu kojom nove tehnologije mogu da se pojave, države bi trebalo da preduzimaju mere predostrožnosti, uključujući redovno procenjivanje svih rizika od posledica koje te tehnologije mogu imati po zdravlje dece, uprkos odsustvu izvesnosti u dato vreme u vezi sa naučnim i tehničkim znanjima o postojanju ili obimu takvih rizika.

53. Države treba da podstiču i daju inicijative preduzećima da primenjuju bezbednost integrisanu u dizajn, privatnost integrisanu u dizajn i podrazumevanu privatnost kao osnovna načela za karakteristike proizvoda i usluga i funkcionalnosti koje su namenjene deci ili koje deca koriste.

54. Kada države podstiču razvoj, proizvodnju i redovno ažuriranje roditeljskih kontrola digitalnih sadržaja od strane poslovnih subjekata radi smanjivanja rizika po decu u digitalnom okruženju, one bi trebalo da osiguraju da se takve kontrole razvijaju i primenjuju uzimajući u obzir evoluirajuće sposobnosti dece i da ne snaže diskriminatorne stavove, narušavaju pravo dece na privatnost ili uskraćuju deci pravo na informacije, u skladu s njihovim uzrastom i zrelošću.

Mere zaštite i podizanja svesti

55. Potrebno je usvojiti posebne mere i politike za zaštitu male dece od preuranjenog izlaganja digitalnom okruženju zbog ograničenih koristi u pogledu njihovih posebnih fizičkih, psiholoških, socijalnih i stimulacionih potreba.

56. Države bi trebalo da zahtevaju upotrebu delotvornih sistema provere uzrasta kako bi se osiguralo da deca budu zaštićena od proizvoda, usluga i sadržaja u digitalnom okruženju koji su zakonski ograničeni u odnosu na određene uzraste, putem metoda koje su u skladu s načelima minimizacije podataka.

57. Države bi trebalo da preduzimaju mere kako bi osigurale da deca budu zaštićena od komercijalne eksploatacije u digitalnom okruženju, uključujući izloženost neprikladnim oblicima oglašavanja i marketinga. Tu spada staranje da se poslovni subjekti ne upuštaju u nepoštenu poslovnu praksu prema deci, zahtev da deca jasno prepoznaju digitalno oglašavanje i marketing kao takve, te zahtev da svi relevantni akteri ograniče obradu ličnih podataka dece u komercijalne svrhe.

58. Države se podstiču da sarađuju sa medijima, uz dužno poštovanje slobode medija, sa obrazovnim institucijama i drugim relevantnim zainteresovanim stranama, da razvijaju programe podizanja svesti u cilju zaštite dece od štetnih sadržaja, kao i da sprečavaju njihovo uključivanje u nezakonite aktivnosti na internetu.

59. Države treba da preduzimaju mere za podsticanje poslovnih subjekata i drugih relevantnih aktera da razvijaju i primenjuju politike koje se bave nasiljem na internetu i uznemiravanjem i podsticanjem na mržnju i nasilje u digitalnom okruženju. Takve politike bi trebalo da uključuju jasne informacije o neprihvatljivom ponašanju, mehanizmima prijavljivanja i sadržajnoj podršci deci uključenoj u takvo delovanje.

60. Države treba da razmenjuju dobru praksu bavljenja rizicima u digitalnom okruženju, u vezi kako sa prevencijom tako i sa pravnim lekovima. Države treba da uvode mere za podizanje svesti javnosti o mehanizmima savetovanja, prijavljivanja i podnošenja žalbi.

Mere u vezi sa materijalima čiji je sadržaj seksualno zlostavljanje dece

61. U vezi sa materijalima čiji je sadržaj seksualno zlostavljanje dece, rad policije treba da bude usmeren na žrtvu, pri čemu se najveći prioritet daje identifikaciji, lociranju, zaštiti i pružanju rehabilitacionih usluga detetu prikazanom u takvim materijalima.

62. Države treba da kontinuirano prate da li se i kako materijali čiji je sadržaj seksualno zlostavljanje dece nalaze u okviru njihove teritorijalne nadležnosti i da zahtevaju od organa sprovođenja zakona da uspostave baze podataka „haševa“,² u cilju ubrzanog sprovođenja aktivnosti na identifikaciji i lociranju dece izložene seksualnoj eksploataciji ili zlostavljanju i hvatanju počinilaca.

63. Države treba da se angažuju zajedno sa poslovnim subjektima na pružanju pomoći, uključujući odgovarajuću tehničku podršku i opremu, organima sprovođenja zakona kako bi podržali identifikaciju počinilaca zločina nad decom i prikupili dokaze potrebne za pokretanje krivičnih postupaka.

64. Imajući u vidu dostupne tehnologije i ne dovodeći u pitanje principe odgovornosti posrednika na internetu i njihovo izuzimanje od opštih obaveza nadzora, države bi trebalo da zahtevaju od poslovnih subjekata da preduzimaju razumne, srazmerne i delotvorne mere kako bi osigurali da se njihove mreže ili internet usluge ne zloupotrebljavaju u kriminalne ili druge nezakonite svrhe na načine koji mogu štetiti deci, npr. u vezi sa proizvodnjom, distribucijom, pružanjem pristupa, reklamiranjem ili skladištenjem materijala čiji su sadržaj seksualno zlostavljanje dece ili drugi oblici zloupotrebe dece na internetu.

65. Države treba da zahtevaju od relevantnih poslovnih subjekata da primenjuju haš liste kako bi se obezbedilo da se njihove mreže ne zloupotrebljavaju za skladištenje ili distribuciju slika seksualnog zlostavljanja dece.

66. Države treba da zahtevaju da poslovni subjekti i drugi relevantni akteri odmah preduzmu sve neophodne korake kako bi se osigurala dostupnost metapodataka u vezi sa materijalima čiji je sadržaj seksualna eksploatacija i zloupotreba dece na lokalnim serverima, kako bi te metapodatke stavili na raspolaganje organima sprovođenja zakona, uklonili te materijale i, čekajući njihovo uklanjanje, ograničili pristup takvim materijalima koji se nalaze na serverima van njihove nadležnosti.

² „Haševi“ su jedinstveni digitalni otisci prstiju dodeljeni digitalnim datotekama, uključujući one koje predstavljaju materijale čiji je sadržaj seksualno zlostavljanje dece. Haševi omogućuju brzu analizu velikih količina podataka, čime se izbegava potreba da se individualno ispituju potencijalne slike seksualnog zlostavljanja dece. Haševi ne predstavljaju samu sliku i ne mogu se podvrgnuti obrnutom inženjeringu kako bi generisali slike seksualnog zlostavljanja dece.

3.7. Pravni lekovi

67. Države članice treba da obezbede delotvorno sprovođenje svojih obaveza prema članovima 6. i 13. Evropske konvencije o ljudskim pravima (ETS br. 5), kao i drugim međunarodnim i evropskim instrumentima o ljudskim pravima, kako bi ostvarivale pravo deteta na delotvoran pravni lek kada su njegova ljudska prava i osnovne slobode ugroženi u digitalnom okruženju.. To podrazumeva obezbeđivanje dostupnih, poznatih, pristupačnih i finansijski prihvatljivih metoda prilagođenih deci pomoću kojih deca, kao i njihovi roditelji ili zakonski zastupnici, mogu da podnose žalbe i traže pravnu zaštitu . Delotvorni pravni lekovi mogu uključivati, u zavisnosti od vrste povrede prava, upit, objašnjenje, odgovor, ispravku, postupak, trenutno uklanjanje nezakonitog sadržaja, izvinjenje, vraćanje u prvobitno stanje, ponovno priključivanje i naknadu štete.

68. Deci treba pružiti informacije i savete o pravnim lekovima koji su dostupni na domaćem nivou na način prilagođen njihovom uzrastu i zrelosti i na jeziku koji ona razumeju i koji je rodno i kulturno osetljiv. Mehanizmi i procesi koji su uspostavljeni treba da osiguraju da pristup pravnim lekovima bude brz i prilagođen deci i da im pruža odgovarajuću pravnu zaštitu.

69. Države treba da osiguraju da u svim slučajevima postoji pristup sudovima ili sudsko preispitivanje administrativnih pravnih lekova i drugih postupaka, u skladu sa principima postavljenim u Smernicama Komiteta ministara Saveta Evrope o pravdi prilagođenoj deci (2010).

70. Države takođe treba, gde je to prikladno, da obezbede deci i/ili njihovim roditeljima ili zakonskim predstavnicima nesudske mehanizme, administrativna ili druga sredstva za traženje pravnog leka, kao što su ombudsmeni za decu i druge nacionalne institucije za ljudska prava i tela za zaštitu podataka. Potrebno je redovno preispitivati dostupnost, adekvatnost i delotvornost tih mehanizama za rešavanje slučajeva kršenja ili zloupotrebe prava deteta u digitalnom okruženju.

71. Države, kao primarni odgovorni akteri, treba da preduzmu odgovarajuće korake kako bi zaštitile decu od kršenja ljudskih prava u digitalnom okruženju od strane poslovnih subjekata i kako bi se osiguralo da deca imaju pristup delotvornom pravnom leku, uključujući:

- a. sprovođenje politika i mera za podsticanje poslovnih subjekata da uspostavljaju sopstvene mehanizme za zaštitu prava i podnošenje pritužbi, u skladu sa kriterijumima delotvornosti utvrđenim u Načelnim smernicama UN o poslovanju i ljudskim pravima, istovremeno osiguravajući da ti mehanizmi ne ometaju pristup deteta državnim sudskim ili nesudskim mehanizmima;
- b. podsticanje poslovnih subjekata da pružaju informacije koje su pristupačne, prilagođene uzrastu i dostupne na jeziku deteta o tome kako podnositi pritužbe i tražiti pravnu zaštitu putem korektivnih i žalbenih mehanizama;
- c. zahteve da poslovni subjekti, na svojoj platformi ili u okviru svojih usluga, učine dostupnim mogućnosti da bilo koja osoba, a posebno deca, mogu da prijave bilo kakav materijal ili aktivnost koja kod njih izaziva zabrinutost i da se dobijene prijave rešavaju delotvorno i u razumnim vremenskim okvirima.

4. Nacionalni okviri

4.1. Pravni okvir

72. Zakone i politike koji se odnose na digitalno okruženje trebalo bi ocenjivati, u fazi izrade, uzimajući u obzir uticaj koji njihovo sprovođenje može imati na ostvarivanje ljudskih prava i osnovnih sloboda dece. Države bi trebalo da u redovnim intervalima preispituju i, tamo gde je potrebno, ažuriraju zakonske okvire kako bi podržale potpuno ostvarivanje prava deteta u digitalnom okruženju.

73. Sveobuhvatni pravni okvir treba da predvidi preventivne i zaštitne mere u vezi sa digitalnim okruženjem, pruži mere podrške roditeljima i starateljima, zabrani sve oblike nasilja, eksploatacije i zlostavljanja, uključi delotvorne pravne lekove, usluge oporavka i reintegracije, uspostavi

mehanizme za savetovanje, prijavljivanje i podnošenje pritužbi koji vode računa o deci i rodnim pitanjima, obuhvati mehanizme za konsultacije i učešće prilagođene deci, i uspostavi mehanizme odgovornosti za borbu protiv nekažnjivosti.

74. Države treba da osiguraju da njihovi pravni okviri obuhvate celokupni niz nezakonitih radnji koje se mogu vršiti u digitalnom okruženju, formulisan, gde je to moguće, na tehnološki neutralan način i ostavljajući prostor za pojavu novih tehnologija. Takvi okviri bi trebalo da uključe definicije krivičnih dela, krivičnu, građansku ili upravnu odgovornost i sankcije za fizička i pravna lica i pružanje usluga za decu. Potrebno je voditi računa o relevantnim instrumentima, kao što su Konvencija Saveta Evrope o zaštiti dece od seksualne eksploatacije i seksualnog zlostavljanja (CETS br. 201), Konvencija o sajber kriminalu (ETS br. 185) i Fakultativni protokoli uz Konvenciju Ujedinjenih nacija o pravima deteta o prodaji dece, dečjoj prostituciji i dečjoj pornografiji (2000) i postupku komunikacije (2011), koji mogu poslužiti kao merila za reformu krivičnog prava i šire reforme pravnih okvira i usluga i koji mogu doprineti razvoju delotvornog zakonodavnog okvira.

75. Kada se pojave oblici vršnjačkog nasilja ili zlostavljanja na internetu, države bi, koliko god je to moguće, trebalo da primenjuju odgovarajuće i adekvatne preventivne i restorativne pristupe, istovremeno sprečavajući kriminalizaciju dece.

76. Države bi trebalo da uspostave pravne okvire koji se primenjuju na obradu ličnih podataka dece i da redovno ocenjuju ukupnu delotvornost takvih okvira. Potrebno je voditi računa o relevantnim međunarodnim i evropskim instrumentima koji se odnose na načela i prava zaštite podataka, kao što je Konvencija o zaštiti pojedinaca u pogledu automatske obrade ličnih podataka (ETS br. 108).

77. Uspostavljeni zakonski okviri trebalo bi da obezbede da nezavisni organi za zaštitu podataka budu nadležni za rešavanje pritužbi dece i/ili njihovih roditelja ili staratelja ili pravnih zastupnika u vezi sa nezakonitom obradom ličnih podataka dece i da uspostave delotvorne mehanizme koji omogućavaju deci da traže ispravku ili brisanje njihovih podataka ako su obrađeni suprotno odredbama domaćih zakona ili kada deca povuku svoj pristanak. Na zahtev, relevantni javni i privatni akteri treba da budu obavezni da besplatno uklanjaju ili brišu takve sadržaje.

78. Države treba da stvore jasan i predvidljiv pravni i regulatorni ambijent koji pomaže preduzećima i drugim zainteresovanim stranama da ispunjavaju svoju obavezu da poštuju prava deteta u digitalnom okruženju tokom celokupnog svog poslovanja.

79. Države treba da obezbede da deca ili njihovi pravni zastupnici mogu tražiti nadoknadu od počinioca/počinitelja zbog kršenja svojih prava i zlostavljanja. Tamo gde je to prikladno, treba razmotriti uspostavljanje sredstava za obezbeđivanje kompenzacije deci žrtvama ili mera ili programa usmerenih na pružanje terapijske ili druge podrške.

Specifični zahtevi za registar za najviši internet domen državnih kodova

80. Prilikom dodeljivanja ugovora ili licence nekom entitetu da postane registar za najviši internet domen državnih kodova, države treba da uključe jasne zahteve za poštovanje najboljih interesa dece. Takvi zahtevi bi trebalo da obuhvate, npr., jasnu zabranu, od strane registra, registracije ili korišćenja bilo kog imena domena kojim se reklamira ili navodi na zaključak da materijali čiji je sadržaj seksualno zlostavljanje dece mogu biti dostupni u bilo kom domenu u okviru nadležnosti registra i uspostavljanje, od strane registra, mehanizama kojima se osigurava da se ova politika sprovodi, uključujući njeno sprovođenje od strane registratora i registranata. Isti zahtevi trebalo bi da se primenjuju na registraciju generičkih domena najvišeg nivoa.

81. Kada registrant predloži da uspostavi ili obnovi internet lokaciju ili uslugu koja je namenjena deci ili koju koriste deca u velikom broju u okviru domena njihove države, države treba da osiguraju da registar ili drugi nadležni organ zahteva od registranata da uvedu odgovarajuće politike zaštite dece. To može uključivati, npr., zahtev da ni registrant ni bilo ko zaposlen od strane registranta u vezi sa pružanjem usluge ili u upravljanju bilo kojim podacima koje generiše usluga nije osuđen za dela seksualne eksploatacije ili seksualnog zlostavljanja dece ili druge relevantna krivična dela.

4.2. Politički i institucionalni okviri

Opšta strategija i koherentnost politike

82. Da bi se postigla veća koordinacija i koherentnost politika u celokupnom spektru prava deteta u digitalnom okruženju, države bi trebalo da uspostave sveobuhvatan strateški nacionalni pristup i obezbede da politike i mere budu konzistentne i da se međusobno osnažuju. To može obuhvatati usvajanje strategije ili akcionog plana ili integraciju posebne pažnje na prava deteta u digitalnom okruženju u postojeće akcione planove, strategije i politike na konsolidovan način.

83. Sveobuhvatni strateški nacionalni pristup trebalo bi da identifikuje nadležna tela sa odgovornošću i ovlašćenjima za sprovođenje navedenih aktivnosti, da sadrži realistične i vremenski specifične ciljeve, da ih podržava odgovarajućim ljudskim i finansijskim resursima i da se zasniva na trenutnim naučnim saznanjima, kontinuiranim istraživanjima sa dovoljno sredstava i valjanoj praksi.

84. Države bi trebalo da uključe sve relevantne aktere, kao što su ombudsmani za decu i druge nezavisne institucije za ljudska prava, zainteresovane strane u sferi obrazovanja, organi za zaštitu podataka, poslovni subjekti i civilno društvo, uključujući organizacije na čijem su čelu deca i mladi, u osmišljavanje, izradu, sprovođenje i evaluaciju nacionalne strategije ili akcionog plana. Konkretno, države treba da osiguraju da se deca konsultuju i osnažuju da doprinose tim procesima, uz njihov informisani pristanak i u skladu s njihovim evoluirajućim sposobnostima. Potrebno je posvetiti dužnu pažnju stavovima dece. Deca treba da budu informisana o tome koliko su se njihovi stavovi uvažavali i kako su ti stavovi uticali na proces odlučivanja. Trebalo bi obezbediti adekvatne resurse kako bi se osiguralo značajno učestvovanje dece.

85. Potrebno je razviti metodologije za procenu napretka i ocenu aktivnosti predviđenih nacionalnom strategijom ili akcionim planom na svim nivoima i od strane svih zainteresovanih strana. Evaluacije treba da se sprovedu redovno kako bi se identifikovale politike i mere koje su prikladne i delotvorne u poštovanju, zaštiti i ostvarivanju prava deteta u digitalnom okruženju.

86. Države treba da preduzimaju odgovarajuće mere za široku distribuciju informacija o usvojenim strategijama ili akcionim planovima i o njihovom sprovođenju.

Sektorske politike

87. Države treba da se postaraju da politike i inicijative budu zasnovane na rigoroznim i ažurnim dokazima o dečjim iskustvima u digitalnom okruženju da bi se mapirale postojeće mogućnosti i rizici po decu, identifikovali novi trendovi i usmerilo ciljanje politike i resursa kako bi se osigurala dobrobit dece u digitalnom okruženju.

88. Države treba da osmisle i sprovedu politike kojima se podržavaju obrazovni, kulturni i drugi institucionalni pružaoci resursa korisnih za decu kako bi se ti resursi učinili dostupnim deci, roditeljima i starateljima u digitalnom okruženju.

89. Države bi trebalo da jačaju odgovornost regulatornih agencija za izradu, primenu i nametanje standarda i smernica relevantnih za prava deteta u digitalnom okruženju.

90. Države treba da preduzimaju mere, uključujući izradu politika, operativnih smernica i/ili kodeksa ponašanja, kako bi podigle svest i izgradile podršku među poslovnim subjektima u svojoj nadležnosti u pogledu njihovih uloga, odgovornosti i uticaja na prava deteta, kao i njihove saradnje sa relevantnim zainteresovanim stranama.

91. Države treba da osmisle, u okviru nacionalnog okvira za zaštitu dece, sveobuhvatnu politiku zaštite i sigurnosti u sklopu koje se digitalno okruženje izričito pominje i kojoj svi relevantni akteri, uključujući decu, daju svoj doprinos. Takva politika bi trebalo da uzme u obzir postojeće standarde i smernice, kao što su Smernice politike Saveta Evrope o integrisanim nacionalnim strategijama za zaštitu dece od nasilja (2009).³

³ Preporuka CM/Rec(2009)10 Komiteta ministara državama članicama o integrisanim nacionalnim strategijama za zaštitu dece od nasilja, Dodatak 1.

92. Države treba da uspostave strategije za sprečavanje pristupa njihovih građana materijalima čiji je sadržaj seksualno zlostavljanje dece, a koji se fizički nalaze u drugim jurisdikcijama, u skladu s njihovim sopstvenim zakonodavstvom ili skupom međunarodno priznatih kriterijuma.

93. Države treba da angažuju poslovne subjekte i druge relevantne zainteresovane strane u sprovođenju svojih sektorskih politika, posebno okvira politike zaštite i bezbednosti i odgovarajućih mera za podizanje svesti.

Smanjivanje rizika i uticaj na prava deteta

94. Države treba da zahtevaju od poslovnih subjekata i drugih zainteresovanih strana da posvete dužnu pažnju identifikovanju, sprečavanju i ublažavanju njihovog uticaja na prava deteta u digitalnom okruženju.

95. Države treba da zahtevaju od poslovnih subjekata da vrše redovne procene rizika po prava deteta u vezi sa digitalnim tehnologijama, proizvodima, uslugama i politikama i da pokažu da preduzimaju razumne i srazmerne mere za kontrolisanje i ublažavanje takvih rizika.

96. Države treba da podstiču preduzeća da razvijaju, primenjuju i redovno pregledaju i procenjuju industrijske politike, standarde i kodekse ponašanja usmerene na decu kako bi što više povećale mogućnosti i uklonile rizike u digitalnom okruženju.

97. Uviđajući da se roditelji, staratelji i drugi mogu osloniti na uslove i odredbe pružanja usluga koje navodi neki servis na internetu kao na merilo prikladnosti tog servisa za njihovo dete, uzimajući u obzir dostupne tehnologije i ne dovodeći u pitanje odgovornost posrednika na internetu, države bi trebalo da zahtevaju od poslovnih subjekata da preduzimaju razumne, srazmerne i delotvorne mere kako bi osigurali primenu uslova i odredaba pružanja svojih usluga.

Institucionalni aspekti, mehanizmi i usluge

98. Države treba da osiguraju da se institucije odgovorne za garantovanje ljudskih i dečijih prava u okviru svog mandata bave pravima deteta u vezi sa digitalnim okruženjem, npr., kroz unapređivanje veština digitalne pismenosti, visokokvalitetnih standarda za proizvodnju digitalnih sadržaja i usluga od socijalne, obrazovne i kulturne koristi za decu i deci prilagođenih mehanizama za konsultacije i učešće.

99. Države treba da osiguraju da postoje institucije ili mehanizmi odgovorni za primanje, istraživanje i rešavanje pritužbi dece i njihovih roditelja ili zakonskih zastupnika o kršenjima ljudskih prava ili zloupotrebama u vezi sa digitalnim okruženjem, uz primenu postupaka koji vode računa o deci i kojima se obezbeđuje pravo deteta na privatnost tokom celokupnog procesa i obezbeđuju nadzor i naknadno praćenje.

100. Nadležni organi treba da uspostave pristupačne, bezbedne i poverljive mehanizme savetovanja, prijavljivanja i podnošenja pritužbi prilagođenih uzrastu i osetljivih na rodna pitanja, npr. putem javnih tela, vrućih linija, telefonskih linija za pomoć, i besplatnih čet aplikacija kojima upravljaju telefonske linije za pomoć deci, kao i internet platformi, kao osnovne dimenzije nacionalnog sistema zaštite dece, sa odgovarajućim linkovima na službe za podršku deci i organe sprovođenja zakona, a, gde je to pogodno, u bliskoj saradnji sa spoljnjim akterima. To treba da obuhvati pružanje bezbednih, deci prilagođenih, besplatnih kontaktnih tačaka gde deca mogu da prijave nasilje, eksploataciju i zlostavljanje u digitalnom okruženju nadležnim organima. Takvi mehanizmi treba da osiguraju pravo deteta ili njegovih roditelja ili zakonskih zastupnika na poverljivost i anonimnost.

101. Države treba da podstiču telekomunikacione kompanije da se odreknu troškova za dolazne pozive na linijama za pomoć deci putem besplatnih telefonskih brojeva.

102. Države treba da osiguraju postojanje efikasnog mehanizma koji će omogućiti svakoj osobi da anonimno prijavi postojanje sumnjivog nezakonitog materijala na internetu, posebno materijala čiji je sadržaj seksualno zlostavljanje dece.

103. Države bi, u sklopu sistema zaštite dece, trebale da obezbede pristup i pruže adekvatne i rodno osetljive usluge podrške i pomoći deci čija su prava i privatnost povređena ili koja su bila izložena nasilju, seksualnom iskorišćavanju ili zlostavljanju u digitalnom okruženju, uključujući

usluge kojima bi se osigurao detetov fizički i psihički oporavak i socijalna reintegracija te sprečila njihova ponovna viktimizacija.

104. Države treba da osiguraju dostupnost odgovarajućih programa lečenja počinitelaca seksualnih delikata za lica osuđena za seksualne delikte koji uključuju decu u digitalnom okruženju, i da usluge budu dostupne svima koji su zabrinuti zbog mogućnosti izvršenja seksualnog delikta koji uključuje dete, u šta spadaju i takvi delikti u digitalnom okruženju.

Investicije, resursi i obuka

105. Države treba da investiraju u hardver, softver, povezivost, adekvatan propusni opseg i obuku nastavnika u školama kako bi podržale učenje.

106. Države treba da osiguraju da početno i stručno usavršavanje informiše i osposobljava prosvetne radnike kako bi mogli da podrže decu u sticanju veština i pismenosti potrebnih za ostvarivanje svojih prava u digitalnom okruženju.

107. Države treba da osiguraju da politike i mere obrazovnim institucijama pruže resurse, obuku i podršku potrebne za preduzimanje preventivnih i zaštitnih mera u vezi sa decom, uključujući školsku decu, protiv nasilja i zloupotrebe digitalnih medija, na način kojim se sprečava eskalacija, pruža odgovarajuća podrška deci pogođenoj i uključenoj u takve radnje, obezbeđuje pravna zaštita i izgrađuje otpornost.

108. Države treba da preduzimaju mere da osiguraju postojanje adekvatnih modaliteta za sprovođenje procesa skrininga i da pružaju smernice, savete i pomoć svakoj agenciji ili poslodavcu koji regrutuje osoblje ili volontere za rad sa decom, uključujući rad digitalno okruženje, kako bi sprečili i smanjili rizik da se pojedinci sa krivičnim dosijeom angažuju ili stavljaju u položaj poverenja prema deci.

109. Države bi trebalo da izdvoje odgovarajuća sredstva i obezbede početnu i kontinuiranu obuku za organe sprovođenja zakona, radnike u pravosuđu i stručnjake koji rade sa decom i za decu. Takvom obukom treba da se unaprede njihove veštine i znanja o pravima deteta u digitalnom okruženju, rizicima sa kojima se deca susreću na internetu, o tome kako prepoznati znake da je dete možda žrtva protivpravnih radnji, nasilja, zlostavljanja i eksploatacije na internetu i o tome koje korake treba preduzeti kao odgovor na to.

110. Države treba da ulažu u istraživanje i razvoj znanja, uključujući učešće dece i mladih u oblasti prava deteta u digitalnom okruženju. Istraživanja treba sprovoditi nezavisno od relevantnih interesa i ona treba da budu dovoljno detaljna da bi se dečja iskustva diferencirala prema uzrastu, polu, društveno-ekonomskom statusu i drugim faktorima koji decu čine ranjivom ili otpornom u digitalnom okruženju.

4.3. Saradnja i koordinacija na nacionalnom nivou

111. Države treba da primenjuju sveobuhvatan strateški i koordinirani pristup mnogobrojnih zainteresovanih strana informisanjem i angažovanjem svih relevantnih aktera, uključujući nacionalne, regionalne i lokalne organe sprovođenja zakona i druge organe, obrazovne i socijalne službe, nezavisne institucije za ljudska prava, organe za zaštitu podataka, stručnjake koji rade za decu i sa decom, civilno društvo, uključujući organizacije koje vode deca i mladi, poslovne subjekte, industrijska udruženja, istraživače, porodice i decu, na način koji je prilagođen njihovim ulogama i funkcijama.

112. Države treba da odrede jedno telo ili da formiraju koordinacioni mehanizam za procenu razvoja u digitalnom okruženju koji bi mogao uticati na prava deteta i koji uključuje decu u procesima odlučivanja, i da se postaraju da se njihove nacionalne politike adekvatno bave takvim razvojem.

113. Države treba da uspostave okvire saradnje, procedure i procese između nadležnih državnih organa, nezavisnih organa, civilnog društva i poslovnih subjekata, uzimajući u obzir njihove odgovarajuće uloge i odgovornosti, kapacitete i resurse.

114. Države treba da zahtevaju da platforme ili pružaoci komunikacionih usluga preduzimaju hitne i delotvorne mere kao odgovor na pritužbe o vršnjačkom ili drugom nasilju ili zlostavljanju na internetu i da sarađuju sa nacionalnim vlastima.

115. Države treba da angažuju poslovne subjekte, kao što su pružaoci internet usluga i pružaoci socijalnih mreža, da igraju aktivnu ulogu u sprečavanju i brisanju nezakonitog sadržaja, kako je određeno zakonom ili od strane sudskog ili drugog nadležnog organa.

116. Države treba da podstiču zainteresovane strane civilnog društva, kao ključne katalizatore u promovisanju dimenzije ljudskih prava u sklopu digitalnog okruženja, da aktivno prate, procenjuju i unapređuju dečije veštine, dobrobit i srodne inicijative za informacionu pismenost i obuku, uključujući aktivnosti koje preduzimaju drugi akteri, i da dalje šire svoje nalaze i rezultate.

117. Države treba da podstiču sve profesionalne medije, a posebno javne medijske servise, da pažljivo vrše svoju ulogu važnog izvora informacija i referenci za decu, roditelje ili staratelje, kao i za prosvetne radnike, u vezi sa pravima deteta u digitalnom okruženju, uz dužno poštovanje međunarodnih i evropskih standarda slobode izražavanja i informisanja i slobode medija.

5. Međunarodna saradnja i koordinacija

118. Države treba podsticati da ratifikuju i sprovedu međunarodne instrumente bitne za unapređenje i zaštitu prava deteta u digitalnom okruženju. Takvi instrumenti uključuju, između ostalog: Fakultativne protokole uz Konvenciju Ujedinjenih nacija o pravima deteta o prodaji dece, dečjoj prostituciji i dečjoj pornografiji (2000), i o postupku komunikacije (2011), Konvenciju Saveta Evrope za zaštitu pojedinaca u pogledu automatske obrade ličnih podataka (ETS br. 108), Konvencije o sajber kriminalu (ETS br. 185) i dodatni protokol o kriminalizaciji dela rasističke i ksenofobne prirode počinjenih pomoću kompjuterskih sistema (ETS br. 189), Konvenciju Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima (CETS br. 197) i Konvenciju Saveta Evrope o zaštiti dece od seksualne eksploatacije i seksualnog zlostavljanja (CETS br. 201).

119. Države treba da međusobno sarađuju primenjujući relevantne međunarodne i regionalne instrumente i aranžmane, u najvećoj mogućoj meri, u cilju poštovanja, zaštite i ostvarivanja prava deteta u digitalnom okruženju. One bi, posebno, trebalo da:

- a. imaju odgovarajuću pravnu osnovu za pružanje pomoći i, gde je to pogodno, da imaju ugovore, aranžmane ili druge mehanizme kojima se omogućuje efikasna saradnja sa drugim državama;
- b. obezbede da njihovi nadležni organi mogu brzo, konstruktivno i delotvorno koristiti jasne kanale ili mehanizme za efikasno prenošenje i ispunjavanje zahteva za informacijama i drugih vrsta pomoći;
- c. imaju jasne i efikasne procese za određivanje prioriteta i pravovremeno izvršavanje zahteva;
- d. ne zabranjuju ili postavljaju nerazumne ili neopravdano restriktivne uslove za pružanje pomoći ili saradnju.

120. Države treba da podržavaju regionalne i međunarodne napore na izgradnji kapaciteta u cilju poboljšanja politike i operativnih mera za poštovanje, zaštitu i ostvarivanje prava deteta u digitalnom okruženju, uključujući udruživanje i deljenje uspešnih alati za obrazovanje i podizanje svesti.

121. Države treba da sarađuju u cilju unapređenja standardizacije klasifikacije sadržaja i savetodavnih oznaka među zemljama i među grupama zainteresovanih strana kako bi se definisalo šta je prikladno, a šta je neprikladno za decu.

122. Države treba da ubrzaju delovanje kako bi osigurale da se njihovi organi sprovođenja zakona mogu povezati sa bazom INTERPOL-a koja se bavi materijalom čiji je sadržaj seksualno zlostavljanje dece.

123. Uviđajući svoju širu ulogu u vezi sa upravljanjem internetom, države treba aktivno da sarađuju sa Internet korporacijom za dodeljena imena i brojeve (ICANN) kako bi insistirale na delotvornoj primeni politika kojima će se poboljšati ili održavati prava deteta, posebno osiguravanjem da se veb-adrese koje očigledno oglašavaju ili promovišu materijale čiji su sadržaj seksualno zlostavljanje dece ili bilo koja druga dela protiv dece identifikuju i uklanjaju, ili da ne dobijaju dozvole za registraciju.

124. Da bi se olakšalo sprovođenje ovih smernica, države članice treba da pojačaju saradnju u okviru relevantnih međuvladinih tela, transnacionalnih mreža i drugih međunarodnih organizacija.